

АРХІТЕКТУРА ГІРСЬКИХ ТУРИСТИЧНИХ ПРИТУЛКІВ

© Карашецький Я.З., 2012

На основі зарубіжних прикладів, українських джерел та власних спостережень сформульовано поняття «гірського туристичного притулку», а також класифіковано ці будівлі на декілька типів за різними ознаками.

Ключові слова: притулок, туризм, гірський туристичний притулок, високогір'я.

Based on examples in other languages, Ukrainian literature and own observations formulated the concept of “mountain hut” and these buildings classified into several types with different characteristics.

Key words: *refuge, tourism, mountain tourist refuge, high mountains.*

Постановка проблеми

Різноманіття архітектурно-будівельних об'єктів туристичної галузі, а також способи перепочинку туристів вимагають впорядкування термінології. Гірський туристичний притулок як один з типів готелів найнижчого рангу є невід'ємною складовою частковою розвитку туристської інфраструктури і загалом «готельної справи» у гірських місцевостях України. Тому для архітектурно-будівельної діяльності є потреба чіткого визначення цього терміна і виявлення ознак для класифікації різних типів гірських туристичних притулків.

Аналіз останніх публікацій та досліджень

Через непоширеність в Україні будівництва гірських туристичних притулків такого терміна в професійній літературі не існує. Поняття «притулку туристичного» описане в «Енциклопедичному словнику довіднику з туризму», авторами якого є В.А. Смолій, В.К. Федорченко, В.І. Цибух. Історію виникнення гірських туристичних притулків в Україні описано в книжці В.К. Федорченко, Т.А. Дьорової «Історія туризму в Україні». В інтернет-джерелах, зокрема на сайті вільної енциклопедії «Вікіпедія», знаходимо іншомовні визначення поняття «гірський туристичний притулок».

Мета статті

Мета статті – визначити поняття будівель «гірських туристичних притулків», їхніх типів та класифікацію за різними ознаками, використовуючи термінологію інших мов, а також спостереження з різних джерел.

Основний виклад матеріалу

У багатьох розвинених європейських державах, на територіях яких є гірська місцевість і користується популярністю гірське мандрівництво чи альпінізм, існують спеціалізовані будівлі чи мережа будівель, що забезпечують захист, тимчасове проживання, подекуди і харчування мандрівників, що перебувають у доволі суворих гірських умовах. До таких об'єктів туристичної інфраструктури належать: туристичні бази, гірські пансіони, гірські туристичні притулки. В Українських Карпатах майже нерозвинена мережа таких спеціалізованих будівель, тому, окрім проживання в наметах, мандрівники зазвичай користуються ситуативними способами влаштування ночівлі в доступних для них будівлях: лісничівках, мисливських колибах, хатинах для вівчарів тощо.

Слово „притулок” набуло у нашому мовленні багатьох значень, хоча первинно воно розуміється як „місце, де можна перебути якийсь час, відпочити”, чи „місце, де можна сховатися або сховати когось від кого-, чого-небудь; захисток, укриття”. Крім цих первинних значень, існують похідні, а також близьким

до цього слова є поняття „прихисток” як захист [1]. Додаючи означення «туристичний», отримуємо вужче розуміння початкового значення. Ось яке визначення нам подає енциклопедичний словник-довідник з туризму: «*притулок туристський* – місце для відпочинку на маршруті з активним способом пересування або для короткочасного перебування туристів. Найчастіше П. т. розташовують у гірських районах – перед перевалами, в тайзі – в місцях планованих таборів на відстані одного денного переходу, в місцях риболовлі, збирання грибів тощо. Рівень комфорту в притулках мінімальний, вони розраховані переважно на самообслуговування мандрівників, що зупиняються в них» [2]. Означення «гірський» скеровує ці будівлі у визначений ареал розташування, а саме у гірську місцевість.

Для того, щоб сформулювати визначення поняття «гірський туристичний притулок» звернімося до іншомовного визначення цього терміна, зокрема в мовах альпійських країн, на територіях яких зосереджена найбільша кількість таких будівель.

У німецькій мові знаходимо поняття «*Schutzhütte*», «*Berghütte*», «*Schutzhaus*» – міцний будинок або хатина, в інших випадках незабудована територія, що забезпечує захист від непогоди і є місцем для ночівлі і базою. Будівлі, що забезпечують більш комфортне проживання, мають статус т.зв. «*Gasthaus*», «*Berggasthaus*» – тобто пансіон чи гірський пансіон [3].

Відповідником гірського туристичного притулку у французькій мові є «*Refuge de montagne*» – будівля, розташована в гірській місцевості, призначена для проживання і, можливо, харчування альпіністів і туристів [4].

В італійській мові ці будівлі мають визначення «*Rifugio alpino*» – будівля, що розташована в гірській місцевості, зазвичай віддалена від поселень, призначена для альпіністів і туристів, які часто мандрують горами [5].

Польським відповідником є термін «*Schronisko turystyczne*» – будинок, що призначений для обслуговування туристів, є місцем відпочинку та захисту від негоди; в більшості об'єктів є можливість ночівлі та харчування; також можуть надаватись послуги туристичної інформації, прокат спорядження; деякі об'єкти можуть функціонувати як бази рятівних служб [6].

В чеській мові існує поняття «*Horská chata*» – будівля чи споруда, що використовують туристи для проживання та харчування, або просто для перепочинку на маршруті; будівля містить житлові кімнати, їдальню, господарські приміщення, також може мати терасу та «зимові кімнати», що функціонують у період, коли притулок є зачиненим; будівля може бути пунктом інформації про погоду [7].

Як бачимо, у різних мовах за визначення «туристичного притулку» беруться різні ознаки: тип будівлі, розташування на місцевості, але багато є спільних. Проаналізувавши іншомовні відповідники, спробуємо сформулювати визначення українською мовою. *Гірський туристичний притулок* – споруда, що розташована в гірській місцевості, є віддаленою від поселень, призначена для захисту від негоди, короткочасного проживання чи відпочинку на маршруті.

Таке визначення наводить на думку, що гірські туристичні притулки є подібним поняттям з туристичними базами, які є доволі поширеними в Українських Карпатах. Для цього подивімося визначення – що таке туристична база. Енциклопедичний словник-довідник з туризму подає нам таке визначення: «*База туристська* – туристський комплекс, розташований на маршруті з активними способами пересування, до складу якого входять приміщення для прийому і розміщення туристів, ресторан або їдальня, місця і служби для активного відпочинку туристів. Б. т., насамперед приймає туристів, що здійснюють походи з активними способами пересування: гірські, водні, лижні, пішохідні. Як правило, Б. т. знаходяться у мальовничій місцевості: в гірських ущелинах, на лісових галявинах тощо» [2]. В окремих випадках дійсно важко розмежувати поняття бази туристської і гірського туристичного притулку. Але існує відмінність між різними туристичними притулками: за рівнем комфорту, місткістю, набором послуг, розміщенням на рельєфі. На прикладі альпійських туристичних притулків спробуємо дати визначення різним типам гірських туристичних притулків і виокремити ознаки кожного з них.

1. *Тип «будинок», або «схоронисько»* – міцні, стаціонарні будівлі притулків, що вміщають велику кількість людей. Окрім спальних кімнат, будівлі можуть бути обладнані різними допоміжними та господарськими приміщеннями. Такого типу притулки є подібними до тих, що існували на теренах Українських Карпат на початку ХХ ст. і під впливом польської мови мали назву «схорониська». Власне тому інша назва для притулків такого типу – «схоронисько» є зручним окресом таких будівель, а також має зв'язок з минувшиною краю. Притулки типу «будинок» розділяються на два підтипи:

а) *притулки з обслуговуванням* – можуть вміщати до 200 осіб, обладнані всіма інженерними комунікаціями. Спальні приміщення – це як загальні кімнати, так і дво-, чотиримісні комфортні номери. Будівлі обладнані санвузлами та душовими, їдальнею, кухнею, приміщеннями для сушіння та зберігання туристичного спорядження. У таких притулках є обслуговувальний персонал, який тут же і проживає. Ці заклади здебільшого сезонної дії, взимку вони є зачиненими, але деякі з них обладнані т.зв. «зимовими приміщеннями», які є доступними в несезонний час. Розміщуються такі притулки переважно в районах наймасовіших сходжень, буває можливість автомобільного, а інколи і залізничного доступу, декотрі з комфортабельних притулків, як уже зазначалось, мають статус гірського пансіонату (рис. 1, 2);

Рис. 1. Туристичний притулок «Тюрльвандгютте», Штаермарк, Австрія. (Фото Ю. Рочняка)

Рис. 2. Туристичний притулок біля г. Мон Велан, Швейцарія. (Фото зі сайта www.vs-wallis.ch)

б) *притулки без обслуговування* – вміщують до 50 осіб, складаються з загальних спальних кімнат, можуть бути окремі приміщення для сушіння спорядження, а також для приготування їжі, туалет на дворі, опалення переважно пічне. Такі притулки розміщують високо в горах, до них є лише піший доступ (рис. 3, 4).

Рис. 3, 4. Туристичний притулок, Тіроль, Австрія. (Фото зі сайта www.mittergrat.at)

2. Тип «*бівак-коробка*» – одноповерхова, однокімнатна будівля у вигляді призматичної коробки, контейнера, вміщає до 10 осіб, без будь-якого інженерного обладнання. Призначена для захисту від негоди та ночівлі, за умови наявності в мандрівника відповідного спорядження. Розміщається здебільшого на високогір'ї, переважно ця будівля є заводського виготовлення і доставлена на місце вертольотом (рис. 5, 6).

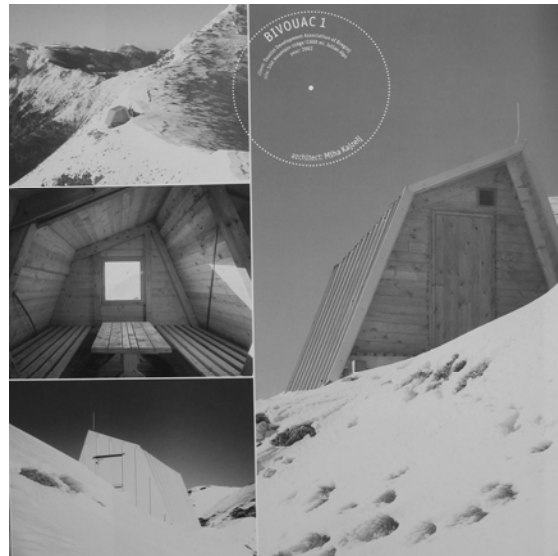
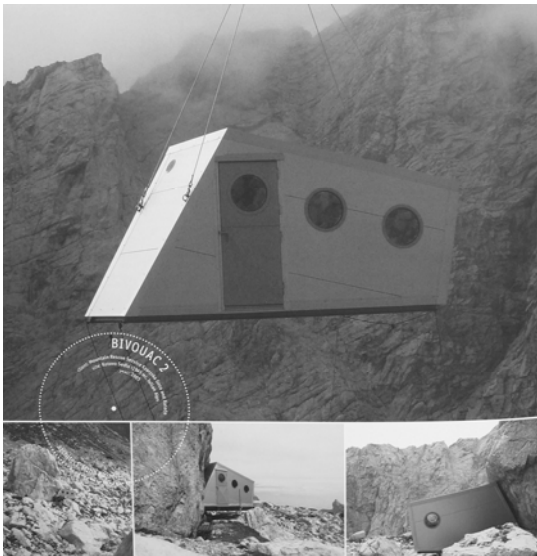

Рис. 5, 6. Бівак-коробка в Юлійських Альпах, Словенія. (Фото з книги «New architecture in Slovenia»)

Рис. 7, 8. Туристичний притулок у Національному природному парку «Сколівські Бескиди» Сколівського р-ну Львівської обл. (Фото автора)

Рис. 9, 10. Туристичний притулок типу «захисток»

Визначивши поняття різних типів гірських туристичних притулків і виявивши ознаки кожного з них, спробуємо класифікувати ці будівлі за допомогою схеми:

ПРИТУЛОК ТУРИСТИЧНИЙ

ГІРСЬКИЙ ТУРИСТИЧНИЙ ПРИТУЛОК

Тип «будинок», «схоронисько»		Тип «бівак- коробка»	Тип «захисток»
з обслуговуванням	без обслуговування		

Висновки і рекомендації

1. Існують різні типи будівель і споруд, які розташовані в гірській місцевості і призначені для захисту від негоди та тимчасового проживання мандрівників, або не призначені, але використовуються. Найбільший прошарок такого роду будівель становлять гірські туристичні притулки.

2. На основі іншомовних визначень поняття гірського туристичного притулку формуємо визначення українською мовою. *Гірський туристичний притулок – споруда, що розташована в гірській місцевості, є віддаленою від поселень, призначена для захисту від негоди, короткочасного проживання чи відпочинку на маршруті.*

3. Існує декілька типів гірських туристичних притулків, залежно від місця їхнього розташування, умов проживання чи харчування, а також місткості:

- 1) тип «будинок», або «схоронисько»:
  - а) з обслуговуванням;
  - б) без обслуговування;
- 2) тип «бівак-коробка»;
- 3) тип «захисток».

В Українських Карпатах майже нерозвинена мережа таких спеціалізованих будівель і відповідно в наукових публікаціях тема гірських туристичних притулків є малодослідженою. З іншого боку є практична необхідність проектування і влаштування таких об'єктів туристичної інфраструктури, тому важливо мати впорядковану термінологію для розуміння гірського туристичного притулку як об'єкта архітектурного проектування.

1. Карашецький Я.З., Рочняк Ю.А. Формування будівель гірських туристичних притулків. Вісник Національного університету «Львівська політехніка» № 674 Архітектура. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – С. 72–79. 2. Смолій В.А., Федорченко В.К., Цибух В.І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / Передмова В.М. Литвина. – К.: Видавничий Дім "Слово", 2006. – 372 с. 3. Електронний ресурс: <http://de.wikipedia.org/wiki/Schutzh%C3%BCtte>. 4. Електронний ресурс: http://fr.wikipedia.org/wiki/Refuge_de_montagne. 5. Електронний ресурс: http://it.wikipedia.org/wiki/Rifugio_alpino. 6. Електронний ресурс: http://pl.wikipedia.org/wiki/Schronisko_turystyczne. 7. Електронний ресурс: http://cs.wikipedia.org/wiki/Horsk%C3%A1_chata.